

mot, elcsodálkozott, hogy mennyivel barátosabb, mint a Habsburgok bécsi temetkezési helye. 1871-ben a hadgyakorlatok alkalmával a főtábornok a főtábornok megszálló I. Ferenc József királyunk is megszemlélte a templomot.

Érdekes, hogy Magyarország legszebb kegyúri temploma még nincs felszentelve. 1855 december 8-án, szeptőlétlen fogantatás napján a püspöki főhatalmazás alapján Holló Mihály, akkori esperes-plébános a szokásos ünnepségekkel csak megáldotta a Szeptőlétlen Szűznek felajánlott templomot. A szeriartásnál a pesti egyetem teológiai fakultásának professzorai és a főtábornok kerületi papjai segítettek neki. A püspöki felszentelés azóta is várat magára. Pedig a

templom nagy ereklyével is dicsekedhetik, Szent Lucentius római vértanu holttelével, melyet IX. Pius pápa ajándékozott a templomnak. Országos körmenetben hozták ide az ereklyét és a déli torony alatti lévő kápolnában, az oltár alatti szekrényben helyezték el.

Régi egyházi műkincsekkel, ősi ötvösművekkel, miseruhákkal nem büszkélkedhetik a főtábornok templom. Hiszen a főtábornok plébániát Károlyi István csak 1845-ben alapította. De éppen példátmutató elhatározása, hogy a nagy költséggel emelendő templomot teljes egészében korának stílusában tervezette, a legnagyobb elismerést érdemli. Alkalmat adott Ybl Miklósnak egyik leg-érdekesebb műve megalkotására.

YBL ERVIN

A NEMZETKÖZI ÉPÍTÉSZETI KIÁLLÍTÁS BUDAPESTEN

L

Az építőművészet forrongásának, nagy belső átalakulásának korát éljük. Az elmúlt századokkal szemben, amikor a görög-római építőművészet stílusai formáinak sajátos, mindig a kor szellemét tükröző variálása adta meg az architektúra ízt, a ma kialakuló építészet formai megjelenésében is egészen újszerű utakra tér, amellyel sokaknak, főleg azonban iskolázottaknak folytat a múltban gyökerezőknek talán idegenszerű is.

A nagy átalakulásnak, amely a magunk napjainak üteme folytán létketűb, mint az előző hasonló periódusokban, — pl. a görög megszületésekor, — sokszerűek az okai. Ismert, gyakran, sőt túlgyakran ismételt kifejezés: „új világ van születőben!” Más szemmel nézzük és figyeljük a minket környező világot. Úgy vágyainknak és cselekedeteinknek körvonalai és indítóokai, mint eredményei másokká lettek. Egyfelől eltávolodunk a külső természetől, — főként a nagyvárosi élet folytán, — másfelől, ellenhatásként, jobban óhajtjuk, mondhatni tudatosan keressük a természet közelségét. A magától mindenekelőtt állónak képzelő ember ideálja, — ez a jellegzetesen renaissance ideál, — elhalványulóban van, viszont mind mélyebben érezzük meg assisi Szent Ferenc természet-érzését: „Testvéreim föld és víz, tűz és levegő, felhők és napsugár...” Az ember és ember közti viszony is változóban van: a céltudatos, rendszeres szociális érzés, az abból következő megfontolások, igen gyakran gazdaságiak, lépéseinket állandóan befolyásolják. Sokak-

nak, mind többeknek építünk, nem fejedelmeknek. Megváltozott tehát a szellemi kiindulópont és a szükségletek szövete, a feladatok újak. De újak a lehetőségek is. Az új szerkezetek és új anyagok az építésnek olyan más koncepcióját tárták fel előttünk, amelyekről régebben álmodni sem lehetett. Kézenfekvő, hogy ilyen körülmények között az építészetnek meg kell újhódnia és csodálatos bátorság azt hinni, hogy mindezek dacára az új, a régi formai külsőségekbe szorítható.

Az újnak, a ma követelte formáknak lázas keresése teszi oly elevené napjaink építészei életét. S mivel mindez nem egyetlen ország építészeinek munkáját és gondolkozását iktatja el, hanem a szó szoros értelmében veti világhíressé Tokiótól Budapestig, s mivel a mai közlekedési és érintkezési viszonyok ezt a hatalmas világot szinte egybefűzték, az új történetünk valami fölülünk 10.000 kilométernyire, máris tudomást szerzünk róla, és a magunkba olvasztjuk a bárhol legújabb eredményeit.

Az építészet művelőinek nagy, egységessé vált törekvéseit a mind sűrűbben ismétlődő kiállítások szolgálják legjobban. A folyóiratok általános tájékozódást biztosítanak, a kiállítások pedig beható tanulmányok lehetőségét nyújtják. A lapokban többnyire egy-egy csoport jelenik meg egy-egy szerkesztő egyéni felfogása, ízlése szerint való elrendezésben. A kiállításokon, — az 1927. évi stuttgarti kiállítás kivételével, — egy-egy ország, egy-egy város építészet mutatóknak be. A stuttgarti Weissenhof-lakótelep egy időben láttunk ott egy nemzetközi lép-

tészeti tervek kiállítását, vagy 200 tervvel. Azonban ezt a kiállítást egy kis csoport manifesztum-szerűen rendezte, kiválogatta a legradikálisabb építészeti képviselőinek legradikálisabb terveit. Egyoldalú maradt és nem adott teljes képet. Demonstratív felvonulás volt és nem nyugodt tárgyalagosan tárgyaló fórumra. Mintha a Budapesten ülésezett XII. nemzetközi építész-kongresszus alkalmából Budapesten rendezett nemzetközi tervek kiállítását ezt a célt inkább megközelítette volna.

II.

Hogyan jött létre a kiállítás?

Mindenekelőtt néhány szó a kiállítás keletkezéséről. 1927 augusztusában Budapest székesfőváros polgármestere megbízta, hogy a XI. Nemzetközi Építész-kongresszus alkalmával hívjam meg az építészek nemzetközi társaságát Budapestre. E kongresszus tárgysorozatán szerepelt az utolsó 20 év építészeti fejlődésének rövid összehasonlítása, és pedig az egyes nemzetek által rendezett vetületképes előadások formájában. A bemutató kevéssé sikerült. Lehetetlen kívánták az előadóktól és a fülelő teremben gyorsan lepergő képek igazi összehasonlításra nem adtak alkalmat. Ugyanazonnap délutánján tárgyalta az Építészek Nemzetközi Állandó Bizottsága a budapesti meghívás elfogadásának kérdését. Az előadás balsikerének hatása alatt vettem fel azt a gondolatot, hogy a magyar építészek 1930-ban a kongresszussal kapcsolatban nemzetközi kiállítást fognak rendezni, melyen a bemutatandó anyag majd igazán lehetővé teszi a világ építészeti törekvéseinek tanulmányozhatóságát. A gondolat tetszésre talált, de meg kellett azt valószínűsíteni is. A XII. Nemzetközi Építész-kongresszus előkészítő bizottsága 1929 telén *K. Virágh Andor* elnökségével megkezdte a munkát. Később az e bizottság helyébe lépő, *Kertész K. Róbert* h. államtitkár vezetése alatt álló végrehajtó bizottság s a kiállítási albizottság *Wilder Gyulával* az élén létrehozta a kiállítást. Hátsz nemzet építészeti munkáinak legjavát sikerült bemutatnunk. A kiállítási anyagot a legtöbb országban a szakértőket állították össze, sajnos, nem mindenütt követték ezt a módszert és így csak hiányos képet kaptunk egyes országok építészeti törekvéseiről. A magyar kiállítás anyagát négy bizottság gyűjtötte össze, amit a szélesebbkörű program telt szükségessé. Ez viszont bizonyos belső ellentmondásokhoz vezetett, amelyeket a kiállítási bizottság központi vezetőségének sikerült kiegyenlítenie.

A kiállítás mintegy 2900 művet mutatott be. Ebből 400 esett a magyar építészeti történelmi beállításra, 247 a Nemzeti Szalonban a magyarországi törekvések tárlatára, 286 az eklektikus és modern magyar csoportokra. Ily módon több mint 950 külföldi építészeti főlvetel borította el a Múcsarnok falait. E rengeteg anyag

elhelyezésére a Múcsarnok falait ki kellett egészíteni a Parafalakógyár által felajánlott magyar gyártmányú, sikerült kovácsolt falokkal. Érdekes képet nyújtott a megnyitás előtt való hét, amikor egymás után jelentek meg a külföldi rendezők, hogy anyagukat felállítsák. Pompás bajtársi viszony fejlődött ki a rendezők jókedvű karában. Óráról-órára sétált körül mindegyik és figyelte, hogy mit csinál a másik. Majd a barna munkakabátos, őrekké mosolygó helsinki-i Lindberg professzor jelent meg, majd a hasonló temperamentumú Jan Wils (Amsterdam) látogatott meg. A négy jókedvű lengyel a késő éjszakai órákig dolgozott, hogy azután átülözve az éjjeli Budapestet tanulmányozza. A fáradhatatlan Libera (Róma) a leghatalmasabb apparátust mozgósította. Werner March (Berlin) időről-időre repülőgépen utazva jelent meg, hogy ellenőrizze a Müller Pál vezetése alatt folyó munkát. Niels Erikson (Stockholm) állandó flegmával rendezte el külön anyagát és helyhiány miatt a saját munkáit — a pincében raktározta el. Eyvind Mostue (Oslo) volt közöltük a világfi, Pilschke (Bécs) pedig a jókedvű gamin. Utolsó órában, csaknem a kiállítás napján érkezett meg remek barna vászonkészletével, fehér velumával, apró finom képpel a körszakállas Maigrot (Páris).

Körülöttük a magyar rendezői kar tevékenykedett, akik részben a távollevő külföldiek anyagát is felállították: dr. Lechner Jenő, Ives Paula, Sternberg Marianne, Szilvessy Tibor, Thomas Antal, Králik László, Pécsi László, Árkay Bertalan, Lauber László, Botta József és Virág Pál.

III.

Mit hozott a kiállítás?

A kiállítást szavakkal érzékeltetni természetesen lehetetlen. Csak rövid jellemzéseket adhatok az egyes országok kiállításának összbemutatójáról.

Mindenekelőtt a magyar kiállítás. Első fejezet a Múcsarnok első terme adta: a magyar építészeti történet reprezentatív bemutatása, 400 fényképen, néhány rajzban, nevezetesen Pollack Mihály tervében.¹

A különben éppenséggel nem teljes műemléki kiállítás meglepte a külföldieket, akik ösztönten bevalóították, hogy fogalmuk sem volt minderről, hiszen a külföldi művészeti történelmi irodalom ez emlékekről alig vett tudomást, legföljebb ha azok egy kis részéről adott hírt néhány speciális szakmunka. Valljuk be azonban, hogy egyáltalán mi magunk sem láttuk építészeti történelmünket, még ily töredékes bemutatásban sem.

Az eklektikus irányban dolgozó magyar építészek műveinek terme főként a háború után való munkásságról számolt be és el kell ismerni,

¹ E tervék a *Magyar Művészet* 1926. évf. 17. és következő oldalain jelentek meg a pesti Vígadó-építészeti történetét ismertető tanulmányom során.

KLIE ZOLTÁN: ÖNARCKÉP
A Temés-galéria XXIII. kiállításából

SZÓNYI ISTVÁN: ÖNARCKÉP, 1923
A Temés-galéria XXIII. kiállításából. A művészt egy másik önarcképe repp. a Magyar Művészeti V. évolyanának I. kiállításán, 1925

hogy ez a második eklektikus hullám eredményeket ért el, nemesebb veretű architektúrát teremtve, mert a XVIII. századvégi, a XIX. századeleji tradíciókat egészséges módon élesztette új virágzásra.

A szomszédos terem a modern törekvéseknek magyar szemléjét adja, és pedig a háború előtti évek egyszerű kezdeményezésétől a legutolsó napokban elkészült vagy rövidesen elkészülő építmények bemutatásáig. Az először említettekre ragasztott hatalmas évszámok mély benyomást tettek a külföldiekre, mert az új építéssel eddigi korai történetéről — Platz, Taut — az új építéssel magyar gyökereiről nem vettek tudomást. Viszont az utolsó években felépült, a mai szükségleteknek és szerkezeteknek megfelelő, tehát a mai szellemből fakadt műveknek gazdag sora is határos volt, — bár az őszinte kritika megmondotta azt is, hogy az új törekvésekben kevéssé érvényesül az eredeti kezdeményezések és kísérletezések öröme, hogy még túlságosan az úttörők nyomán haladunk. Szeretnénk remélni, hogy idővel sikerül ezen az állapoton is túljutnunk, ezeket a kezdeti nehézségeket legyőznünk és a magunk útját megtalálnunk. Ennek előfeltétele azonban az, hogy ne kelljen ezernyi gátlással és ellenállással megküzdönnünk, ne kelljen minden lépésnél képtelen, szinte komikus akadályok leküzdésére fordítani azt az energiát, amellyel igazán jól és eredetileg alkothatnánk. Nemcsak az építészeinknek múlik, hogy érvényesüljünk, hanem az építetőkön és a hatóságokon is.

A Műcsarnok második nagy terme a németek monumentális kiállításának volt a színhelye. 150 fényképből álló anyagukat szakonként csoportosították. A nagyméretű, plasztikus hatású fotográfiák egyszerű képet adtak az utolsó tíz év német építészetéről: *Tessenow* alpesi lakóházától, *Bosslet*¹ és *Herkommer* az igazi építészeti tradícióban gyökerező templomaitól *Mendelsohn* legújabb áruházaiig. Különösen erős benyomást keltekkel *Schweizer* nürnbergi, *Abel* kölni,² *Bensel* és *Kamps* hamburgi, mint *Werner March* berlini sportépület, *Issel* és *Klingenberg*, mint *Fahrenkamp* ipari épület.³ Sajátos, őseredetű hangot ütöttek meg *Fritz Höger* hatalmas kongó téglapépületei, amelyek oly erős hatással vannak építészeink egész sorára és amelyeket *Jómagam ismertettem meg először e folyóirat hasábjain a magyar közönséggel.*⁴ A német kiállítás legnagyobb csoportja a lakásépítéseknek, nevezetesen a nagy lakótelepeknek volt szentelve. Itt a vezetőszeretep *A. Klein* Berlin körüli munkái látszóttak. Külön figyelmet igényeltek utóbbi-

nak tudományos vizsgálatai a lakások terjedelméről.

A szomszédos olasz terem ugyancsak igen határos formában mutatta be a fascista Itália építészetét. Külön volt úgy a képek kiválasztása, mint azok felállításai. A legkonzervatívabb iránytól a leghaladóbbig mindenik képviselve volt s így igazán jellegzetes keresztmetszetét láttuk a baráti nemzet építészetének. Míg a hivatalos architektúra erősen eklektikus, részben századeleji értelemben, addig egy kis csoport erőteljes és tisztultabb formában halad, nevezetesen *Piacentini*, *Ponti*, *Portaluppi* munkáiban látjuk ezt. Igen érdekesek a kislakásépítő intézetek, különösen a *Calza-Bini* vezetése alatt álló római intézetnek a népies felé hajló lakótelepei.⁵ Egy kis építészcsoport, az északolaszországi „*Grappo Sepe*” az európai úttörők sorába kíván állni: igen sikerült munkái a turini *Casa Gualino*, a monzai kiállítás *Casa Elettricaja*.⁶ Ezek a házak a ma emberek számára épültek.

A pápai állam, amely ez alkalommal szerepelt először nemzetközi kiállításban, úgy látszik, a renaissance formáinak variálásában keresi építészeti kifejezését.

A Műcsarnok nagy oszlopcsoportokát az északi államok építészeti vetők birtokba. Középkürt a *nagyszerű svéd építészeti foglalt helyet, s a főtalat Ragnar Östberg* stockholmi városa és *Ivar Tengbom* művel: a Koncertház és Gyufatárban székháza berendezett el.⁷ A többi falakon függő egészen új irányú építészethez az átmenetet Tengbom új tervel, teljesen funkcionálta fel fogósi terve egy nagy nyomda-építkezéshez, alkotta, *Asplund*, *Markhus*, *Wennerholm*, *Gahn*, *Ahren* és az *Építések* szövetkezeli irodája új utakra vágó munkái, főként a stockholmi kiállítás szellemes ideiglenes épületei arra engednek következtetni, hogy a svéd építészek radikálisan elfordultak a régítől! Hasonló hangok szólatnak meg a norvég csoportban. A klasszicizmus befelé fordított, a mai építészeti veszi kezdetét. *Lars Backer*⁸ *Astrup*, *Bryn* és *Eilefssen*, *Moestue*, *Slaatto* munkái tesznek erről kitűnő tanúságot. Viszont igen sikerült házakat láttunk a Norvégiában bőségesen rendelkezésre álló remek fából: láttuk minő modern lehetőségeket ad ez az anyag is. A finn teremben az építészeti akarat átalakulásának több fázisát lehetett érezni. A 25 év előtt nálunk annyira megbecsült finn népies irány, *Saarinen* világa főnőben van, már csak néhány interieur emlékeztet arra. A háború után, *Suomi* felszabadulásakor egy klasszicizmus hullám jelentkezett, amelynek legjelentősebb művelője *Siren* professzor grandiózus országházával szerepelt. Ma viszont

¹ V. ö. Tér és Forma 1930. 220. oíd.

² V. ö. Tér és Forma 1930. 109–150. oíd.

³ V. ö. *Magyar Művészet* 1927. 638. és következő oldalak.

⁴ V. ö. *Magyar Művészet* 1926. 473. oíd. és 1927. 644. oíd. Tér és Forma 1928. 158. oíd.

⁵ V. ö. Tér és Forma 1930. 315. oíd.

⁶ V. ö. Tér és Forma 1930. október.

⁷ V. ö. *Magyar Művészet* 1926. évf. 525. és 1927. 526. oíd. Tér és Forma 1929. 305. oíd.

⁸ V. ö. Tér és Forma 1930. 136. oíd.

BASILIDES BARNA: A HALÁSZ
A Munkácsy-céh kiállításából

O. Kalló, A. Aalto: a nagy egyszerű, sima konstruktív formákkal törnek előre és viszik a finn építészetet a világ építészeti irányába. Igen érdekes volt a dán terem. Ez a kis ország igen konzervatívnak mutatkozott, helyi barokk és empire tradíciók adják építészeti alaphangját, a családi házépítkezés pedig erős, hagyományos angol befolyás alatt állónak tetszik. A dán falusi építészlet is erősen szóhoz jut, e hatás alatt épült fel pl. a barcelonai kiállítás dán háza is: a dán parasztkultúrát mutató pavillon. A modernizmust Jacobsen „A jövő lakóházának” nevezett kiállítási épülete képviselte.

Az oszlopcsarnokban két egymással szemközt rögzített teremben állított ki *Hollandia és az U. S. A. Erről* a két kiállításról elmondhatjuk, hogy úgyszólván egymás ellenpólusai voltak. Az Amerikai Egyesült Államok építészeti egyfelől az európai építészeti történet fejezeit ismételtetik, másfelől a felhőkarcoló problémán törik fejüket, a kolosszális ostromolják részben eredeti eszközökkel, avagy az európai história elemeinek halmozásával.¹ Viszont Hollandia, akárcsak régi művészetében, piktúrájában, építészetiében is az intím hatásra törekszik. A lakóház, a családilház, a sorház, a bérház gyakorlati és művészeti problémái izgatják építészek legjavát, de a jó értelemben vett monumentális sem áll tőlük távol. Így *Wils* olympiai stadionja a nagyszerűnek igen sikerült modern kísérlete.² *Dudok*, a hilversumi lakóházak és néhány bájos világából ugyancsak a monumentális irányába sodródik: hilversumi városháza, rotterdami áruháza erre mutatnak. De a hollandusok a nagyszabásában, a monumentálisban is önmérsékletet tudnak gyakorolni, a végsőkig finomak, formai érzékenységgel az amerikai építészek sokszorosa ismétlése helyére a funkcióból levetett belső kompozíciókat teszi, kulturás formára törekszik. Számukra semmi sem gépiesen ismételt, semmi sem túlzottan felnagyított és feltornyosított, ideáljuk nem „the biggest”, hanem a kiegyensúlyozott, a harmonikus. S még az olyan nagyszabású munkák, mint *Brinkman* és *van der Vlugt* gyárépítkezései is ebbe a vonalba simulnak. Végül meg kell állapítani, hogy az amsterdamiak romantikája, melynek jellegzetes képviselői *de Klerk*, *van der Mey*, *Piet Kramer* voltak, s amely még néhány év előtt vezető szerepet játszott, ma már túlhaladott. A nagy egyszerű tömbök, a sok üvegfelület, a levegős és a fény kapui a vezető ideálók.

A szomszédságukban állítottak ki Belgium és Ausztria, ugyancsak egymással ellentétes anyagot, ellentétes tendenciájú műveket. Az osztrák építészek határozottan mai forma-

akarását, egyszerűsége törekvését elismerőleg kell említeni. Viszont igen nehéz elhallgatni, hogy a mind nagyobb méretű bécsi bérházkaszárnnyak a kor általános hangulatának algha felelnek meg. Lehet, hogy pénzügyi megfontolásokból erednek, lehet, hogy a pártpolitikai konstelláció kifejező emlékei, — annál kevésbé emberi lakások! *Hoffmann*, *Holzmeister*, *Frank*, *Theiss* kiünö munkái viszont az egész kiállítás legjavához tartoztak. Sajndlat-nélkülözöttünk néhány kitünö osztrák építő-művész: pl. *Lois Welzenbacher*, *Fidelius Schmeider*, a remek formába öntött teremben. Az osztrák építész törekvésnek merő ellentéte nyilatkozott meg a belga terem fárólát, még mindig szecessziós-izű munkáiban. S hiában kerestük az úttörők, pl. *Bourgeois* kiünö munkáit.³

A szomszédos, roppant elegáns kiállítású francia teremben a barna vésonfalakon apró fotograflák lógtak, amelyeket nehéz volt áttekinteni, nehéz volt azonos léptékbe hozni. A megválogatás sem volt szerencsés, az egyes képek az általunk ismert műveknek nem éppen jellegzetes kivágásait adták. A sok, de csak kis érdeklődést kiváltó, eklektikus és liberty irányú munka között elveszett *Perret*, *Freyssinet*⁴ és *Le Corbusier* pár művének képe. S így és mindezért összefogó képet nem alkothattunk a francia architektúra irányvonalairól, tendenciáról.

Az angol kiállítás kiábrándító hatásáról csak néhány szót: a szecesszió ma éli virágkorát Angliában! Igen jellemző erre a middlesex-i grammofoongyár egészében igazán korszerű épülete, melynek liveg- és vasbetonvázába fin de siècle díszítmények lopódtak! A legtöbb figyelmet *Easton* és *Robertson* londoni virágkiállítási csarnoka, mint *Holden* és *Pearson* londoni földalatti vasúti székháza érdemelte.⁵ Fölötte érdekes volt látnunk, hogy a szomszéd államok fiatal, tradícióktól nem terhelt építészete minö utakra tér. A lengyel építészek, úgy látom, ugyancsak lektüzdötték az újabb országalapítás utáni klasszicizmust⁶ s ma az új építészeti kiünö művelői adják meg a hangot. *Bruckalski*, *Goldberg* és *Stefanowicz* munkái mindenképpen kiünöek.⁷ Még kiünöbb volt az, amit a cseh építészek mutattak meg munkáik közül. A világháború után való évek úgynevezett „nemzeti (!) stílusa” — lényegében a bécsi építészeti, a Wiener Werkstätte utánzása! — már elvirágozott s kiünö modernizmusnak adott helyet. *Gočar*, *Roskot*, *Tyl*, *Libra*, *Krch*, *Janda* munkái határozottan az európai építészeti legjavához tartoznak. Konstruktív gondolkodásuk, őszinteségük, igen

¹ V. 6. Tér és Forma 1936. 18. old.

² V. 6. Dr. Bierbauer Virgí: A legújabb amerikai építészlet. *Nagyar Művészet*, 1926. (II.) évf. 166-171. old.

³ V. 6. Tér és Forma 1936. 142. old.

⁴ V. 6. *Nagyar Művészet* III. évf. (1927) 400-408. old.

⁵ V. 6. *Nagyar Művészet* 1928. 448. old. és az évf. 18. és 19. old. Tér és Forma 1936. 64. old.

⁶ V. 6. Tér és Forma 1929.

⁷ V. 6. *Nagyar Művészet* 1928. 233. stb. old.

⁸ V. 6. Tér és Forma 1936. 310. old.

mai hangulatuk egyenes kifejezése eredményezte a sikert. A szlovén és horvát építészek ugyancsak modern irányba törnek, de belőlük hiányzik az a lendület, amelyet a cseheknel megfigyelhettünk, erősen bécsi befolyás alatt állanak. Románia viszont teljesen az eklektikus irányban úszik még s igen kevéssé megnyerő építészeti képet nyújtotta.

A görög, spanyol, argentinai, mexikói kiállítás az anyag kiválasztásának hiányossága miatt nem adott igazi átfogó képet ez országok törekvéseiről.

E rövid áttekintés után próbáljuk meg a kiállítás mérlegének felállítását, kísérletszerű megállapítását annak, hogy az építészeti a közeljövőben merre fog haladni, minő irányú fejlődésre van kilátás. Mindenképpen érezhető volt az, hogy néhány országon kívül — Belgium, Románia, Argentína, Anglia — az új építészeti az az építészeti, amely a kor szelleméből fakad, a mai embert és annak szükségleteit szolgálja, s ezért a megfelelő új formát keresi: *hatalmas előretörés korszakát éli*. A mult építészetiének nagy ellenállását a legtöbb országban sikerült megtörnie, sőt egyes országokban sikerült döntő szöhoz jutnia. Más országokban viszont az ellentálló, multbelli felfogások elmúlását lehet érezni, sejtteni, avagy már látni. Az újítók érvényesíteni tudják a maguk meggyőződését, azok, akik évtizedes munkájukkal bizonyos irányok képviselőivé lettek, ma már elhagyják ez álláspontjukat, maguk is igyekeznek a korszerűre, új szépség megvalósítására.

A kiállítás ékesszólóan demonstrálta azt a sokat vitatott kérdést is, hogy a mai, az új építészeti nem azért törekszik simaságra, nem azért hagyja el a felületi dekorációt, mert szegény világban élünk, hanem mert a szépek egészen más koncepcióját hordozzuk magunkban. A tömegek és felületek játéknak szépségét keressük — a felületekre rakott

díszítmények helyett. A már említett grammofonyár díszítményeinek megmosolyogtató hatása minden érvnél erősebben bizonyította ezt.

IV.

A kiállítás eredményei:

Mindazok, akik a kongresszuson résztvettek, úgy magukon, mint az összegyűlt külföldieknek megállapíthatták a kiállítás mélyreható sikerét: mindenki elismerte azt, hogy a kiállítás volt a kongresszus egyik nagy eseménye. A bemutatott anyag nagysága, sokoldalúsága, változatos felállítása a műcsarnoki kiállítást *a modern építészeti első nagy szalonjává avatta*. Bizonyosra kell venni azt, hogy ez a nagyszabású seregszemle az új építészeti fejlődésére igen jelentőségteljes lesz. Az összehasonlíthatnák az a lehetősége, a gondolatoknak ez a kicserélése, az új építészeti művelői önbizalmának ez a felfokozása nem fog nyomtalanul elmúlni.

De bizonyosnak tűnik az is, hogy a kiállítás hazai hatása sem lesz jelentéktelen és eltűnő. A kiállítást a kongresszus tagjain kívül az összes mértékadó körök is megtekintették, közel 5000 látogató lepte el a termeket. Reméljük tehát, hogy hatóságaink, felelős állású közéleti vezetőink meggyőződést szereztek arról, hogy néhány talán joggal elmaradtnak nevezhető országon kívül az építészeti új koncepciója érvényesül, hogy a modern architektúráról nem kell félni, hogy a multnak kevéssé szellemes másolását nem kell előírni.

A kiállítás nehéz és kemény munkájával foglalkozó külföldi és magyar építészeti nem hibába fáradoztak, nemcsak hogy a kongresszus programját gazdagították, hanem ezenfelül a hazai építészeti kultúrának is nagy szolgálatot tettek.

Dr. Ing. Bierbauer Virgil.